

Is er iets tussen leven en dood?

In gesprek met kardinaal Simonis

door Kees Verhaar

Je hoort wel mensen die een beetje gelaten en pessimistisch zeggen 'we moeten zien te overleven'. Dat zeg ik ook. Maar er is káns om te overleven, er is ook hoop. Ik moet er wel bij zeggen dat die kans en hoop gefundeerd moeten zijn op de Tien Geboden. Die zijn een minimum. Die Tien Geboden staan in ieder menselijk hart gegrift. En ook, maar dat is bij D66 niet in de belijdenis geschreven, het geloof in God als een vanzelfsprekendheid. Als je niet gelooft in het bestaan van God, dan zijn er nog de laatste zeven geboden die zich richten op de menselijke verhoudingen. Die geven grondideeën hoe mensen zich tot elkaar dienen te verhouden.

U koppelt die zeven geboden aan de bijbel, maar tegenwoordig worden ze toch algemeen gedeeld zonder nog als christelijk ervaren te worden?

Het lijkt er op, dat ze algemeen gedeeld worden, maar neem bijvoorbeeld het vierde gebod 'Eert uw vader en uw moeder'. Dat heeft geweldige consequenties in het nadenken over de ouderen in onze samenleving. Worden ze wel erkend in hun wijsheid? Oudere mensen raken gemarginaliseerd vanwege het eenzijdige accent op 'jong, jong, jong'. Overigens, dit gebod impliceert ook dat ouders die eer hopelijk ook waard zijn en hun kinderen niet aan hun lot overlaten. Dat is de andere kant van de medaille.

Keert u zich hiermee tegen het beleid dat vrouwen de kans dienen te krijgen om te werken, en misschien vanwege de economie zelfs moeten werken?

Daar keer ik me tegen. De Kerk is altijd vóór de emancipatie van de vrouw geweest: de vrouw de plaats toekennen in de samenleving die haar toekomt. Mits met behoud van de vrouwelijke adel, daarom kan ik persoonlijk bijvoorbeeld een vrouwelijke agent met het pistool op de heup niet áánzien. Kinderen horen op de eerste

Door liberaal en sociaal te zijn, wijst D66 individuen op hun verantwoordelijkheid op een democratische manier samen te leven. Dat biedt ruimte aan alle instituties, culturen en individuen die de gemeenschap dragen. De rooms-katholieke Kerk en D66 zijn twee van die instituties. Sprekend over normen en waarden eeuw met kardinaal Simonis merkt Kees Verhaar dat we elkaar niet verstaan als het gaat om leven en dood, met als gevolg dat we elkaar niet horen over de dingen die gedurende het aardse bestaan spelen.

plaats te komen. Die moeten alle kans krijgen zich te ontplooiën. Dat is voor mij strijdig met de plicht voor vrouwen om te solliciteren of met wetten die je achterstellen als je geen tweeverdiener bent. Daar moet de staat wat aan doen.

Daar kun je tegen in brengen, dat die mannen en vrouwen de capaciteiten hebben gekregen – zo u wilt: van Boven – om hun eigen keuzes te maken en dus ook hun eigen verantwoordelijkheid te dragen.

Een keuze maken betekent dat je andere mogelijkheden laat liggen. Waarden kennen ook een hiërarchie. Mag een vrouw die jonge kinderen heeft allereerst kiezen voor een carrière of moet die niet allereerst kiezen voor het huwelijk? Dat is een hele serieuze vraag die ik stel bij reflectie op dat vierde gebod. Vervolgens noem ik het vijfde gebod: gij zult niet doden. U zegt, dat wordt door iedereen gedeeld, maar dan wijs ik op het beruchte vraagstuk van abortus en euthanasie.

Maar als gewetensvolle mensen hun eigen leven eerder willen beëindigen dan de ziekte het zal beëindigen – wat is daar tegen?

Dan zegt mijn geloof, maar ook mijn verstand het volgende: er is geen mens die

ooit om het leven gevraagd heeft. We hebben het leven ontvangen als een gave. Die gave overstijgt ons. Er is er maar Eén die over het leven gaat. Dat is een geloofsuitspraak, maar ik kan het ook verstandelijk niet anders zien. Je moet mensen wel de kans geven om dood te gaan, niet de behandeling eindeloos rekken, maar je mag niet moedwillig doden. Daarom is de Kerk ook zéér voorzichtig geworden met de doodstraf. We zijn daar op grond van het vijfde gebod tegen.

U zegt dat de geboden reflectie vragen over onze samenleving. Zo komt de Kerk tot de conclusie dat je in sommige omstandigheden een brood mag stelen, ondanks het zevende gebod: gij zult niet stelen?

Monseigneur Muskens heeft nadrukkelijk gezegd dat je in hoge nood een brood mag 'wegnemen' en dan is het geen stelen meer.

Kees Verhaar (1959) is als senior-onderzoeker werkzaam bij Stoas Onderzoek. Hij is voorzitter van de redactie van Idee.

Simonis: 'Liberaal betekent: ieder voor zich, God voor niemand.'

Voor de bakker is het wel degelijk stelen ...

...waar het om gaat, is dat er bijzondere omstandigheden kunnen zijn, die het wegnemen van dat brood om je gezin te voeden, rechtvaardigen. De bekloring om te stelen moet worden weggenomen: we moeten toe naar een betere verdeling van goederen in deze wereld. Ik keer me tegen de tweedeling, tegen een samenleving die afgunst opdringt aan mensen die niks hebben, omdat een kleine groep exuberant veel heeft. Dat dient uw begrip 'sociaal' in te houden. Ik pleit daarom voor een bewuste versobering met z'n allen.

Op dit soort punten kunnen we het een heel eind met elkaar vinden...en tegelijkertijd doen we het niet.

We zijn het eens, maar de vraag is – en dat geldt voor D66, het CDA en voor elke politieke partij – is de politieke wil er? Als je niet durft te snijden in je eigen vlees en dat ook in je programma niet tot uitdrukking komt dan wordt het nooit wat. Kent u het verschil tussen *voluntas* en *velleitas*? Het ene is de vaste wil om iets te doen, het andere is 'ik zou wel willen'. Dat is een groot verschil. Ik heb het idee dat u, D66, in de *velleitas* zit en ik in de *voluntas*...

Tegelijkertijd is het D66 dat bijvoorbeeld het milieu op de agenda heeft gezet, daaraan probeert te trekken en merkt hoe moeilijk het is om de maatschappij mee te krijgen...

Onvoorstelbaar moeilijk. Ik weet het. Daar kun je alleen maar mee omgaan, maar nu ga ik godsdienstig spreken, door uit te gaan van de grondnotie van de bijbel: bekering. We moeten ons bekeren tot soberheid: eindelijk af van het *méer* en het *langer* naar het *minder*. Bekering tot tevredenheid met minder.

Wat is het dat maakt dat uw reflectie op het zevende gebod, waar veel mensen zich in kunnen vinden, niet gehoord wordt en dat u over het vijfde gebod wel wordt gehoord en afgewezen?

Het punt is dat je met een goede pijnbestrijding en werkelijke aandacht voor mensen euthanasie onnodig maakt. Als je in een werkelijk individualistische samenleving komt te leven, dan red je het niet. Het liberale standpunt is: 'ieder voor zich, en God voor ons allen', maar dat verwordt tot 'ieder voor zich, en God voor niemand.' Wat dat nieuwe etiket van D66 betreft, dat begrip 'liberaal' bevat me niet, omdat ik dat te individualistisch vind. Het etiket zou moeten zijn 'sociaal-personaal', dat rijmt ook mooi. Daarmee geef je aan dat de vrijheid altijd gelimiteerd is en onze autonomie betrekkelijk. Liberaal is me te veel het individu: 'ik op mijn eentje'. En daar moet dan ook nog wat sociaals bij. Maar de christelijke mensvisie is dat de mens wezenlijk sociaal is. Je bent pas persoon door tot de ander te zijn. Mij heeft altijd het begrip solidariteit aangesproken, als een wezenlijke grondtrek van mijn bestaansopdracht. Ik kan me dan ook voorstellen dat in een sociaal-liberaal programma de rechten van de mens passen en in een sociaal-personaal programma de plichten van de mens.

Voor ons is het nou juist de balans tussen die twee, het een en het ander.

Ik denk dat de balans door moet slaan naar de plichten. Maar dat is een hele christelijke visie, hoor, gebaseerd op het woord van Christus zelf: 'wie zijn leven verliest, zal het vinden' en dan is het toch totale zelfgave.

En als we God, met alle respect, nu even 'vergeten' want wij zijn geen op christelijke grondslag gefundeerde partij, dan zegt u: 'oriënteer je op die ander, op de samenleving, op die solidariteit...'

...maar als een wezenlijke grondtrek van jouw wezen. En niet jezelf voorop stellen en dan ook nog een beetje sociaal zijn.

Bent u verbaasd als ik u zeg, dat onze werkgroep 'Geloof en Politiek Handelen' aangeeft 'gelukkig, zeer gelukkig' te zijn met het etiket sociaal-liberaal?

Nee, maar de vraag is of het juist is. En daarbij komt natuurlijk ook de vraag wat u onder liberaal verstaat. Iets anders dan de VVD, want u noemt zich immers sociaal-liberaal. Dat vind ik al heel wat, maar dat 'liberaal' gaat me toch te veel uit van het individu. Er is een hele generatie die zo volstrekt autonoom denkt, vanuit zichzelf, dat ze de grote waarden die daaronder liggen en die de gemeenschap aangaan niet meer zien.

Heeft de afstand die veel mensen voelen in hun relatie tot de Kerk, ermee te maken dat je als institutie niet overbrengt dat je voeling hebt met de dagelijkse nood van mensen?

Dat zal er zonder twijfel bij horen. Maar als openbaringsgodsdienst zit je dan altijd met de Waarheid: de Waarheid aanvaarden en de Waarheid betrachten. De manier waarop het gebracht wordt is wel uitermate belangrijk. Ik zal mensen moeten proberen te overtuigen langs de weg der geleidelijkheid. En niet van bovenaf 'zo is het'. Daar komt bij dat je duidelijk moet zijn, direct; anders laat je mensen in de mist. Dat geldt voor Kerk en politiek. Wij hebben dan het grote voordeel dat wij een institutie zijn van 2000 jaar oud en dat we een heleboel heiligen hebben. Dat hebben we dan toch maar gefikst, en daar kunnen we op wijzen. Maar die heeft D66 nog niet voortgebracht, geloof ik.

Misschien dat die heiligen nog komen, maar afgezien daarvan: in het contact tussen een partij als de onze en de Kerk, kunt u dat waarheidsargument niet gebruiken.

Weet u waar het naar mijn perceptie in wrikt bij gesprekken met D66? Daar waar het gaat om waarden en normen en de vindplaats daarvan. Ik herinner me een gesprek met een D66-er, die zei dat zij zelf nog leefde uit de christelijke waarden en normen die haar in haar opvoeding waren bijgebracht, ook al deed ze er niks meer aan. Zij wist echter niet hoe zij haar kinderen waarden en normen met zeggingskracht moest doorgeven. De vindplaats van waarden en normen is een ontzettend belangrijk thema.

Maar een aantal van die geboden waar we het gesprek mee begonnen zijn, kun je ook rationaliseren. 'Gij zult niet doden, want anders kunt gij niet samenleven.'

Maar dan kom ik onmiddellijk weer met abortus en euthanasie...

'Gij zult niet stelen, anders kunt gij niet in vertrouwen samenleven' Met 'gij zult niet stelen' komen we een heel eind. Hoewel, dan kom ik toch weer met die samenleving en de tweedeling waar we het over gehad hebben.

Daar kunnen we elkaar, denk ik, wel vinden.

Des te beter, en misschien zijn er meer raakgebieden. Des te beter.

Als dat zo is, waar komt dan het beeld vandaan dat D66 en de rooms-katholieke Kerk zich tot elkaar verhouden als kat en hond?

Dat weet ik niet. Misschien ligt het eraan dat er in D66 nogal wat

Simonis: 'D66 heeft geen heiligen voortgebracht.'

ex-katholieken zitten die zich in het publieke leven nog al eens laatdunkend over de Kerk uitlaten uit terechte of onterechte frustraties. Dus zoals meneer Van Mierlo zich wel eens heeft uitgedrukt over zijn verleden en over het katholieke. En dan moet ik er ook bij zeggen dat ik minister Borst opvattingen heb horen verkondigen waarvan ik zeg 'hoe is het in 's hemelsnaam mogelijk?' Zo heeft ze gezegd dat wat wettelijk geoorloofd is, ook moreel geoorloofd is. Dus de wet keurt abortus en euthanasie in bepaalde opzichten goed, en daarmee is het ook moreel. Dat staat haaks op een christelijke opvatting. Als D66 zó pragmatisch omgaat met mijns inziens fundamentele zaken als het recht op leven – dan vraag ik me af hoe is het in 's hemelsnaam mogelijk. Niet in de naam van de Hemel, maar van wie dan wel? Voor mij is dat recht de grondslag van de rechtsstaat. Want God zegt 'Gij zult niet doden'.

Hoe wilt u in de komende eeuw omgaan met de politiek? Is overeenstemming over abortus en euthanasie voor u een conditio sine qua non?

Nee, er ligt nog een heleboel tussen de dood en het leven. Allerlei vraagstukken: ontwikkelingshulp. Moeten we een defensie hebben en hoeveel moeten we eraan uitgeven? Wat doen we aan onderwijs en vorming? Hoe richten we de samenleving in. Bescherming van de kinderen en de opvoeding van kinderen. Maar als deze fundamentele waarde niet in orde is, dan blijft dat een geweldige schaduw leggen op al het andere. Het gaat om een grondrecht van de samenleving, en ik denk dat jonge mensen dat heel goed aanvoelen. ♦